

Gyurkovics Hunor, a Kárpát-medence vándora

Laudáció a Szervátiusz Jenő-díj átadásának alkalmára

Pompás építmény, hatalmas és erős vár a magyar kultúra és magyar művészet vára. Ezer esztendeje kezdtek építeni eleink valóságból és képzeletből, hitből és gondolatból szilárd falait és büszke tornyait. Ez a vár tart meg bennünket ezer esztendeje a Kárpát-medencében, ez a vár oltalmunk és erősségünk a mában is, pedig az elmúlt évtizedek megpróbálták kikezdeni köveit, falfirkákkal piszkítani be lábukat.

És mégis, még mindig magasodik a vár.

Írók és képzőművészek, követ-fát faragók, színészek, muzsikusok, elismert mesterek és névtelen szellemi szegénylegények; filléreiket adó kisemberek és vagyontulajdonosok; fillérekért megpróbálták kikezdeni köveit, falfirkákkal piszkítani be lábukat.

Ezt a várat nem tudta szétarabolni Trianon.

Bástyái Erdélyben, Kárpátalján, a Felvidéken és a Délvidéken emelkednek, határokon átível kupolája. Ez alá a tető alá gyűlünk össze mi is, akik eljöttünk ma a Szervátiusz Alapítvány és Klára asszony hívására, hogy tanúi legyünk egy ünnepi eseménynek.

Szervátiusz Tibor harmadszorra adja át az édesapja emlékére alapított Szervátiusz Jenő-díjat egy kortárs magyar művészet nemzeti identitásának érvényességét, folytathatóságát életművével bizonyító képzőművésznek és egy művészettörténésznek.

Felemelő tisztem, hogy elmondjam, mivel érdemelte ki a szabadkai grafikus festő, Gyurkovics Hunor ezt a kitüntetést.

Ki ez a Gyurkovics Hunor? - kérdezhetik az érdeklődők, mert a honi sajtó nem sok ügyet vet a határon túli magyar művészekre, de ezt kérdem magamtól én is, mert bár régóta ismerem, most döbbenek rá, hogy milyen keveset tudok róla. Ki ez a szikár, szakállas ember, aki bogárhátú, sárga autójával és Szörnek szólított nehézkesen mozgó, de szárnyaló szellemű festőbarátjával harminchárom évvel ezelőtt megérkezett Makóra, az akkori Maros menti Művésztelepre? A másik művészt azóta legyűrte a betegség, a vidáman berregő kis autó széthullott a nagy jugoszláv álommal együtt, a viszonylagos jólét után háború és szegénység köszöntött

be a Délvidékre, de Hunor barátunk az maradt, aki volt. Ifjúi hével tele szível és tele vázlatkönyvvel, mindig új tervekkel érkezik, és művésztelepről művésztelepre viszi a soha el nem lankadó lendület. Kettős erő hajtja, ezért nem fáradt bele ennyi év alatt a vándorlásba: az önmagához és a magyarsághoz való hűség. **„Légy hív mind halálig, és néked adom az életnek koronáját.”**

Gyurkovics Hunor Pécsen született 1941 decemberének utolsó napján, és kisgyermekkorát egy szlavóniai magyar faluban, Harasztiban töltötte. Elemibe, mint életrajzában írja, református lelkészapja saját pátriájába, a délvidéki Baranyába, Vörösmatra küldte; művészeti középiskolát Újvidéken végzett. Felsőfokú tanulmányokba a belgrádi iparművészeti akadémián kezdett, és ott diplomált grafika szakon 1969-ben. Első önálló tárlata egy évvel később Zágrábban nyílt, és ezt kiállítások tucatjai követték nagyvárosokban és kis falvakban, otthon, a Vajdaságban, és itt, az anyaországban, sőt külhonban is, Svájcban és franciá földön. Mostanra már biztosan túl van a századikon.

Bár életét a művészetére tette fel, és sok időt tölt távol otthonától, van családja, szorgalmas és türelmes felesége, három tehetséges és törekvő leánya, és van tisztességes polgári foglalkozása is: művészettanár. Tanítók nemzedékei nőttek fel a keze alatt a szabadkai pedagógiai főiskolán.

Habár nem kényeztette el a sors, az elismerések nem kerültek el. Grafikai munkáiért Aranyforma díjat kapott Újvidéken (1974), első lett eszperantó világplakáttervével (1984). 1987-ben elnyerte a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep díját, két évvel később a Káplár Miklós-plakettet ugyanott, és a XX. század utolsó esztendejében *Millenniumi* sorozatával Makón kiérdemelte a Csongrád megyei közgyűlés díját, az új évezred első évében a *Folyónk, a Maros* témában készült pasztelleit a Makói Művésztelep díjazta. Művészetpedagógiai munkásságáért is kapott kitüntetést.

Szabadságát majd negyven esztendeje művésztelepeken tölti, nincs a Kárpát-medencének olyan tábora, ahol ne járt volna többször is.

Eleinte kedvtelésből, új benyomások, gondolatok és a hasonló sorsú művésztársakkal való találkozások kedvéért ment, később pedig szükségből is: az ezredvégi Közép-Európa forrongó változásai sok művészt létbizonytalanságba taszítottak, és még azok is vándorlásra kényszerülnek, akik korábban nem szívesen mozdultak ki saját műtermükből.

Valaha, a huszadik század elején tipikus magyar kultúr-munkásai a vándor könyvárusok voltak, akikről Krúdy Gyula festett felejthetetlen képet. „... újesztendő hetében útra keltek Magyarországra, mint az aranyásók Kaliforniába, könyvet mentek eladni... Mentek vonaton, kocsin gyalog... Vágtattak csengős szánon az égbe nyúló Kárpátok között, erdélyi rengetegben utaztak, vicinális vonatok apró állomásain bukkantak fel...ők vittek Magyarországra nagy képes történetét a nemzetiségi vidékeken elrekedt magyarokhoz...”

A század végére a határon túli, vándor festő lett az embléma, és a Kárpát-medence kis vidéki művésztelepein telik meg tartalommal, kezd megújulni az ezredvég kiüresedő magyar művészete. A határon túliak még nem felejtették el történelmünket és hagyományainkat, és mikor nyaranta útra kelnek, magukkal hozzák tudásukat az anyaországba és a többi magyarlakta területre. Így járta és járja be Gyurkovics Hunor is a Kárpát-medence művésztáborait Zentától Munkácsig, Kőszegtől Gyergyószárhegyig, Magyarlápостól Lendváig.

Munkálkodott többek között Balmazújvároson, Csurgón, Zalaszentgróton, Hajdúböszörményben, a Hortobágyon, Hajdúszoboszlón és minden augusztusban Makón.

Milyen életműve van egy vándorló rajzművésznek? Hány helyen gyűltek és gyűlnek művei? Hová szóródtak szét rajzai és festményei harmincöt év alatt? Hová, hányfelé osztotta szét önmagát és életét a művész? Nem könnyű ugyan áttekinteni, de azért már megbecsülhető nagysága, jellege és körvonalai.

Ennek a munkásságnak, amelyben szerves egységet alkot a festés és a rajzolás, alkotás és tanítás, a szülőföld: Haraszti és a szlavóniai magyar falvak néprajzi kincsének gyűjtése és megmentése; múzeumalapítás, az Aracs című folyóirat körüli kultúrmisszió, és ha kell, az írás is, – ennek a munkásságnak egyik jellemzője a kisebbségben élő magyar művész Kós Károly-i attitűdje, a *mindenesség, az „ahogy lehet” és az „amire szüksége van népemnek”* parancsa, nagy részét azonban mégis a képzőművészeti alkotómunka teszi ki. Karakteres, néhány vonallal odavetett remek portrék, lényegre törő

metszetek, könyvillusztrációk, a táj lelkét megragadó csodaszép akvarellek, jellemző formákra és színfoltokra redukált pasztellek és emblematikus tömörségű olaj- és akrilfestmények – nem túlzok – százai, talán ezrei várják a számbavételt, amelyeken első pillantásra szembetűnő, hogy Gyurkovics Hunor számára a rajz a legadekvátabb kifejező eszköz, mégha festményeinek száma vetekszik is grafikáival.

„*Grafikus alkat, ami festményein is megnyilvánul*”, írta róla Szilágyi Imre, és Székelyhídi Ágoston is fontosnak tartotta megemlíteni cikkében, hogy Gyurkovics Hunor főleg a rajzolás és metszés mestere.

A művész így fogalmazta meg ars poeticáját a Makói Művésztelep számára írt önéletrajzában: „Grafikában és festészetben is kevés szóval, kevés eszközzel szólni, lényegeset kifejezni – tömören és velősen fogalmazni. Egyszerűsége törekszem, világosan és érthetően kívánok szólni a vizualitás nyelvén. Törekvésem: szimbólum, jel formájában kifejezni gondolataimat”.

Miről gondolkozik, mit fogalmaz meg Hunor barátunk a vizualitás nyelvén, miközben járja a Kárpát-medencét, és közben csak úgy melleleg, gyors ecsetvonásokkal papírra veti gyönyörűségei hegyeit és völgyeit, folyóit és rétjeit? Természetesen arról, ami a legfontosabb: életünkről és halálunkról. A múltunkról. A sorsunkról. A megmaradásunkról. Az értékeinkről. A hitünkről.

Művészetében a grafikai technikák, a rajzok, akvarellek, pasztellek is a megismerés, a látvány, a valóság feltérképezésének, analizálásának eszközei, míg festményei a szintézist adják, egy teljes, új világot, amelyben ember és táj, természet és történelem egyé válik és mítosszá lesz.

Szimbolikája legjobb művein, mint például a hortobágyi Ősi föld darabjain vagy a makói Millenniumi sorozaton, egyszerre, gyakran egy alakzatba tömörítve, jelként idézi fel az ősök szellemét, a múlt történéseit és a tájat, alkalmazkodva a felgyorsult időhöz és rohanó világhoz.

„*Légy hív mind halálig, és néked adom az életnek koronáját.*”

Gyurkovics Hunor élete és munkássága ezt a hűséget példázza, akárcsak a Szervátiusz Alapítvány. Utóbbi létrehozói és a Kárpát-medence vándor művészei mindannyian a várat építik tovább, a magyar művelődés, a magyar művészet erődjét, amiben a múlt emléke, a jelen munkája és a jövő ígérete széttephetetlenül összefonódik.

Adassék tisztelet és dicséret nekik.

(Elhangzott 2005.nov.13-án a budavári Hilton Szálló Anjou-termében a Szervátiusz Jenő-díj átadásának ünnepségén)

Művészetének forrása és legfőbb ihletője: magyarsága

A mai nap Hunor barátunké, akinek neve három évtizede fogalom a Kárpát-medence művésztáborában. Nem tudom, hogy amikor hatvanöt esztendővel ezelőtt Gyurkovics nagytiszteletű úr ezt a nevet adta újszülött kisfiának, sejtette-e, hogy a névadással kitűzi a sorsát is, bár a szándék nyilvánvaló. Amikor nevet adunk egy gyermeknek, a teremtés rítusát ismételjük, hiszen Isten is megnevezte alkotásait keletkezésük pillanatában, mintegy értelmezve, véglegessé téve művét. A név valójában az ember legszemélyesebb sajátja, lényének, létének szimbóluma. A református lelkész névválasztása szimbolikus tett volt, és fia, a művész, akinek a kedvéért ma összegyűltünk, minden egyes munkájának aláírásával e hajdani névválasztás mellett tesz hitet, mikor egyszerűen Hunorként jegyzi önmagát.

A névválasztás és a névhasználat tudatos cselekedet: az apa ezzel nyilvánította ki, és a fiú ezzel nyilvánítja ki identitását, sőt művészi alapállását is. Gyurkovics Hunor művészetének forrása és legfőbb ihletője ugyanis a magyarsága és kötődése a szűkebb és a tágabb értelemben vett szülőföldhöz, Dél-Baranyához, a történelmi Magyarországhoz, az egész Kárpát-medencéhez, és annak hagyományaihoz.

A nagy egységen belül természetesen vannak kitüntetett helyek, amelyekhez még szorosabb vonzalom fűzi: Vörösmarthoz, ahol elemi iskolába járt, az azóta Eszékkel összeépült Harasztihoz, ahol a szülei éltek és apja temploma áll, Szentlászlóhoz, Kórógyhoz, a lerombolt Árpád-kori magyar falvakhoz, és a kéttucatnyi művésztelep közül, ahol rendszeresen megfordult, különösen háromhoz: a hajdúságihoz, a hortobágyihoz és a makóihoz.

Hunor rajzainak, festményeinek témája alapvetően a föld. A földfelszín képe akvarelljein, pasztellrajzain jelenik meg, amelyeket jártában-keltében, művésztelpről művésztelpre vándorolva, csak úgy mellékesen fest. Ha össze tudnánk gyűjteni valamennyit, mint egy monumentális puzzle-játékban, kirakhatnánk belőlük a Kárpát-medence látképét, mert megjelennek rajtuk a dunántúli dombok, Kárpátalja és Erdély hegyei, az Alföld tájai, a kopár Hortobágy egének felhőjátéka, a Maros tükre;

máramarosi ortodox fatemplom, makói kápolna, tokaji zsidótemető. Szomorú valóság, hogy e kis vizuális feljegyzések szépséges világába a kilencvenes években betört a boszniai háború, és valósággal felrobbantotta békéjüket. Az ekkor készült akvarelleken lángra lobbannak a búzamezők, kigyulladnak a templomok, és záporozó lövedékek dűlják fel a derűs szlavóniai tájat, Hunor gyermekkorának színterét.

A haza földje azonban nemcsak a tájképi és építészeti szépségek hordozója. Hunor művészetében a föld sokkal több mint szelíd síkság, lankás lejtő, meredek hegyoldal. A föld mélye titkokat rejt, az ősök csontjait lerombolt templomok köveit. A föld jelkép számára, a múlt szimbóluma, a korhadó fejfák pedig az ősök szellemei a végtelen síkságot fátyolozó ködben. Minderre a hajdúsági és a hortobágyi művésztelpeken döbben rá a nyolcvanas években, az apai szellemi örökség itt fordul igazán termőre, és a kibontakozás Makón folytatódik a kilencvenes években, az ezredvég nagy évfordulóhoz kötődő festményein, amelyeken emblematisztikus tömörséggel jelenik meg eredetmondáink mitikus világa.

Napjaink korszerűnek, modernnek nevezett képzőművészete elveti a mondanivalót, nem foglalkozik olyan ósdi dolgokkal, mint a haza, a hit vagy a történelem, pedig eddig még minden nép, minden korszak megfogalmazta a maga eszményeit a képzőművészetekben is. Történelmünk viharos századai során ez a folyamat nálunk többször is megbicsaklott, gyakorlati bizonyítást nyert a régi rómaiak bölcsessége, hogy fegyverzajban hallgatnak a múzsák.

Az eszmények, a történelmi példaképek megfogalmazására nálunk utoljára a két világháború közötti években történt kísérlet, de a béke rövid volt, ráadásul beárnyékolta Trianon hatása és a közelgő újabb háború. A XX. század második felében – bár a fegyverek ekkor többnyire hallgattak, mégis mindvégig jelen voltak, s ha a múzsák nem is némultak el teljesen fenyegető árnyékukban, a Támogatás, Tűrés és Tiltás párkái gúzsba kötötték őket, az ezredfordulóra pedig a médiumok izlésterrorja vette át a zsandárszerepet, megpróbálva végképp eltörölni a maradékát is a múltnak.

Gyurkovics Hunor festészetének tehát fontos szerepe, mondhatnánk küldetése van. Milleniumi sorozatában az egész nemzet számára fontos mítoszokat fogalmazza újra, korszerűen modern formába öntve, olyan egyszerűen, hogy az áruházak, a közlekedés emblémáihoz, képjeleihez szokott szemünkön keresztül éppúgy beépüljenek a tudatunkba, mint mondjuk az áthúzott vízcsap

vagy az ugró őz leegyszerűsített rajza. Sallangmentes, végsőkéig letisztult gondolatait a lehető legegyszerűbben fogalmazza meg, tömondatokban beszél. Visszamegy a legősibbhez, az emberiség legrégebb, minden népnél fel-lelhető jeleihez, ezekben tömöríti mondandóját, ettől válik modernné és egyetemessé.

Itt kiállított művei jól illusztrálják Hunor művészi hitvallását.

A koronás, palástos uralkodó alakja – ahogyan évszázadokon át ábrázolták országalapító Szent Istvánunkat – Eget és Földet összekapcsoló jellé egyszerűsödik nála, mégsem veszít fenségéből, sőt, inkább nyer: ebben az alakban nemcsak a történelem testesül meg, hanem a mítosz is átsüt a legendák aranyán, akár csak a sorozat többi darabján, a Csodaszarvason, a Világhódítón és az Emese álmán, Ártatlanság című festménye a kiszolgáltatottságot és a szenvedést, a Fáklya az értelmetlen pusztítást, az Örök tűz a kegyeletet jeleníti meg, hasonlóan egyszerű eszközökkel, alkalmazkodva a felgyorsult időhöz és rohanó világhoz.

Befejezésül szeretném megosztani a jelenlévőkkel azt az örömet, amit Hunor Szervatiusz-díja okozott nekünk. Gilinger Katalinnal, aki társam a határon túli magyar művészek számára alapított Makói Művésztelep szolgálatában – de most sajnos nem lehet itt jelen –, úgy érezzük, hogy ez az elismerés kisugárzik a telep többi tagjára is, akik Erdélyből, a Felvidékről, Kárpátaljáról és a Délvidékről járnak Makóra immár tizenhat esztendeje, hogy tehetségükkel, hűségükkel, hitükkel tovább építsék a magyar művészet és a kultúra várát..

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében Gyurkovics Hunor Szervatiusz Jenő-díjas szabadkai grafikus és festőművész kiállítását megnyitom. Festményei és rajzai magukért beszélnek. Kérem, nézzék őket figyelmesen, és meg fogják hallani az üzenetet, ami közvetítenek.

(A budapesti Vármegye Galériában 2006.02.05-én megrendezett kiállítás megnyitójának rövidített változata)

